

ELFELEDETT PAPOK EGY KISTELEPÜLÉS ÉLETÉBEN (18–19. SZ.)

FORGOTTEN PRIESTS IN THE LIFE OF A SMALL SETTLEMENT
(18TH–19TH CENTURIES)

Czeglédi László

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

A kistelepülések kulturális élete jelentős mértékben függött az alsópapság egyházi és világi kapcsolataitól. Az egyház helyi képviselői, az egyházi méltóság gyakorlói sokféleképpen irányíthatták, befolyásolhatták a lakosság gondolkodását. Hatással lehettek vallási, sőt politikai nézeteikre, befolyásolhatták akár hétköznapi életüket is. Esetünkben egy kistelepülés egyszerű egyházi embereinek mindennapi művelődésébe próbálunk betekinteni, amelyből kizárjuk a szertartásokat és a hivatalos kapcsolatokat. Arról fogunk gondolkodni, miként művelődtek ők maguk. Betekintést kaphatunk esetleg életükbe, de teljes választ nem.

ABSTRACT

The cultural life of small settlements depended to a significant extent on the ecclesiastical and secular connections of the lower clergy. The local representatives of the Church, as ecclesiastical dignities, could guide and influence the thinking of the population in various ways. They could shape religious and even political views, and also had an impact on everyday life. In this case, we seek to gain insight into the everyday intellectual life of the ordinary parish clergy, excluding liturgical practices and official relationships. We will consider their everyday cultural and intellectual pursuits. We may gain some insight into their lives, though a full picture remains elusive.

Kulcsszavak: alsópapság, művelődéstörténet, könyvtártörténet, Füzesabony

Keywords: lower clergy, intellectual history, history of libraries, Füzesabony

---

Bevezetés

„Az 1773. évi megyei összeírás szerint »a füzesabonyi egyház a legrégebb időben alapított.«¹ A Vatikánban őrzött 1332–1337 közötti tizedjegyzék szerint plébániája ekkoriban a hevesi főesperesi kerülethez tartozott, maga a község pedig az egri püspökség birtoka volt.²»

¹ *Pásztor János*, Füzesabony község monográfiája (Füzesabonyi Városi Könyvtár, 1935), 14. – Kézirat

² *Pásztor*, 1935. 19.

Így indul a jelen tanulmány előzménye is³, de szükségesek ezek az információk a történet megértéséhez és teljessé tételéhez.

Az alsópapság műveltségének, művelődésének története fontos dolog egy kistelepülés, egy kis közösség életében. Ez összefonódik a helyismeret és a helytörténet kérdéseivel az adott hely múltjának ismeretét tekintve. Bényei Miklós erre tanított: „A varázsszó mindenkihez eljut, aki helyismerettel, helytörténettel foglalkozik: genius loci – a hely szelleme. Igazából azonban soha nem lehet meghatározni pontosan, hogy mit jelent valójában ez a fogalom. Elsősorban talán az érzés ... vagy valami más ... genius loci – a hely szelleme”⁴

A helytörténetírás, valamint az adott helyek művelődéstörténete számos alkotóelemből áll. A genius loci – a hely szelleme – sokféle forrásból táplálkozik, különféle területek emlékeiből merít erőt.⁵ A különböző, de egymással összefüggő részeket nem könnyű különválasztani (talán nem is mindig szükséges). Egy adott hely művelődéstörténetének egyik része lehet az a terület, amelyet az alsópapság felügyelt, gondozott. Ennek megítéléséhez azonban szükség van a településeken működő plébánosok, káplánok kultúrájának feltérképezésére is. Sok esetben sajnos kevés adat áll rendelkezésünkre, de ezek mindenképpen hozzájárulnak ahhoz, hogy közelebb kerüljünk az adott hely – jelen esetben Füzesabony település – történetének megismeréséhez.

Változó korok – változó művelődés

Az egyháztörténet fejezetei számos fordulatot hoztak. Többek között az alsópapság helyzetének változásai is idetartoznak, hiszen a hétköznapi életben élt személyekről szól a történet. Közülük számosan megkísérelték a folyamatosan változó viszonyok, feltételek és lehetőségek között megvalósítani az egyház által kiszabott feladatokat, megpróbálták megfelelni az előírásoknak még akkor is, ha ezek teljesítése komoly akadályokba ütközött (erről tanúskodnak pl. a füzesabonyi elemi iskola és a későbbi iskolaszékek jegyzőkönyvei is).⁶

Működésük számtalan olyan külső befolyástól függött, amelyek akár alapvetően meghatározhatták egy-egy plébános életét, művelődésének kereteit, (lehetett művelt és/vagy akár részeges stb.) és ezen keresztül

³ *Czeglédi László*: A füzesabonyi plébániai könyvtár a 18–19. században, Magyar Könyvszemle 121. 2 (2005), 233–247.

⁴ *Czeglédi László*: A genius loci: jeles elmék gondolatai Bényei Miklós válogatásában, Könyvtári figyelő 27 : 1 (2017), 103–104.

⁵ *Bényei Miklós*: Genius loci: A helyismereti tevékenységről (Budapest: Könyvtári Intézet, 2004), 6.

⁶ Egri Főegyházmegegyi Levéltár (továbbiakban EFL). A Füzes Abonyi elemi iskola jegyzőkönyve: Kezdetett 1851-ben, [iskolaszék 1872-től 1904-ig + Jegyzőkönyv 1905–1917]

például akár egy plébániai könyvtár összetételének alakulását is. Miféle külső befolyásokra gondolok?

A perszonáliák irataiból ítélve az alsópapság tagjai meglehetősen szoros, feszes életvitelre voltak kötelezettek. Ez papi hivatásukat tekintve nem nevezhető természetellenesnek, ugyanakkor a világi élet egyes dolgai felé nyilvánvalóan mutatnak motívumok, amelyek változó módon gyengülnek vagy éppen erősödnek. Sőt némely tekintetben egyre inkább nyitniuk kellett a világi élet felé is. Bizonyítékok erre a különböző számlák, kontók, egyéb világi anyagi tartozások, amelyek azonban az iratok tanúságai szerint szinte minden esetben szabályosan, a vallásos elkötelezettségekkel egyetértésben működtek. Nem hivatkozok tételesen ezek egyikére sem, hiszen a vizsgált helyszín és időszak személyes irataiban számlálatlanul és legtöbb esetben hivatkozási jelzetek nélkül található ezekre példa.

A kutatás tárgyát képező történeteket természetesen sok egyéb tényező is befolyásolta, amelyek részletes tárgyalása nem tartozik a tanulmány keretébe. (Például II. József intézkedései többször is kiváltották a pápai állam rosszallását, akár 1783-ban, amikor a papnevelést is állami feladattá tette. Másik fontos döntése az alsópapság tekintetében 1790. január 28.-ához kötődik. „A nevezetes tollvonás”, amikor visszavont rendeletei mellett harmadikként érvényben hagyta az alsópapságot támogató rendeletet. Ezzel biztosította az alsópapság megélhetését és javadalmak növekedését.)

Néhány évtizeddel később, Füzesabonynak az előzőekben említett iskolai jegyzőkönyvei (1851-től), majd később az iskolaszékek jegyzőkönyvei (1872-től)⁷ azonban már nem adják vissza az esetek többségében ezen intézkedések eredményeit. A plébánosok, káplánok szerepe csökkenni látszik, nem látható a perszonáliákban sem az iskola, sem később az iskolaszék szerepe, sem az ezzel kapcsolatos művelődési tevékenységek jelenléte az alsópapság oldaláról. (Néhány kivétel természetesen akad a közel kétszáz év alatt, de nem ez a jellemző.)

Az alsópapság műveltsége, művelődési igényei, lehetőségei

A címben jelzett időhatárok között (pontosítva 1711-től a 19–20. század fordulójáig) alapvetően a klérusnak volt meghatározó szerepe a művelődés terjesztésében, legalábbis az alsóbb rétegek között. Ezáltal az alsópapság művelődése, könyvkultúrája is nagyon meghatározott volt a 18–19. században.

Ettől függetlenül megkérdeshetjük, hogy az alsópapság a vizsgált területen mit tett azért, hogy egy adott település lakói közelebb kerüljenek a művelődés ajándékához, de a válasz valószínűleg nem lesz kedvünkre való. Sajnos az alsópapság szereplése közel sem olyan mértékű, és számos esetben közel sem olyan minőségű volt, amelyre szükség lett volna. Ettől függetlenül az alsópapság zavartalanul (vagy akár többnyire műveletlenül?) élte az

⁷ 1868. évi 38. tc. VIII. fej. A népiskolai hatóságok.

életét, kihasználva a szintén többnyire műveletlen lakosság által nyújtott forrásokat.

Néhányan megpróbáltak azonban kiemelkedni a sorból oly módon, hogy mélyebben tanulmányozták a teológiai tudományokat, esetleg a történetírásnak egy oldalát, vagy valamely Istennek tetsző elmélkedéssel nyomot hagyni pályafutásuk során. Itt nem a hitéleti tevékenységet szeretném kihangsúlyozni, hanem a művelődés területén betöltött szerepeket (a kettő természetesen sok esetben alig volt elkülöníthető egymástól). A dogmák megtartása és tisztelete, valamint a mindennapi élet szabályozása ugyanakkor nehéz (vagy akár kényelmes) körülményeket teremtett a kitéréshez. Kevesek nevét őrizte meg az irodalom- vagy a művelődéstörténet.

Mindezektől függetlenül ez a korszak a tárgyalt település (Füzesabony) történetében viszonylag gazdag a plébánosok (20), káplánok (104) számát tekintve. Emellett jelentős forrást képvisel Füzesabonyban az iskolaszék megalakulása 1872-ben, valamint az egyházhoz kötődő személyek szerepe ennek működésében. Ugyanakkor mégis nehéz az alsópapság műveltségéről képet alkotni, hiszen a fennmaradt, illetve a levéltári iratokban említett dokumentumok, jegyzékek, könyvek csupán potenciális ismeretanyagot jeleznek. Korban ugyan jóval korábbi az egyik téma tárgyalása (16–17. század),⁸ de lényegét tekintve a tapasztalatok alapján a kistelepeüléseken nem sokat javult később sem a plébánosok működése. Az iskolázottság magasabb lett, de ennek a kihasználtsága nem sokat változott. Valójában a legtöbb esetben nem tudjuk, hogy milyen formában, milyen mélységben használták a plébániai könyvtár könyveit, ráadásul a személyi könyvtáraik könyvei sem állnak rendelkezésünkre – néhány esettől eltekintve.

A kutatáshoz rendelkezésre álló források látszólag sokoldalúak és nem szűkösek, sajnos tartalmukban azonban kevés információval szolgálnak a kutatás tárgyát illetően.

Általában a plébániai inventáriumokból, a canonica visitatio jegyzőkönyveiből tudunk tájékozódni, de a plébánosok magánkönyvtáiról legtöbbször ezekből sem tudunk elegendő információt kinyerni. A plébániai könyvtárak könyvei vagy könyvjegyzékei alapján legtöbb esetben nem derül ki, hogy ezeket használták-e egyáltalán a plébánosok. Értelemszerűen a missalék, a szertartáskönyvek nem tartoznak ebbe a körbe, hiszen ezek elsősorban a napi munkához voltak szükségesek. Ezek rendszerint nem a plébános tulajdonát képezték és nem a plébániai, hanem a templomi könyvtár állományához tartoztak (bár a kisebb településeken ez sok esetben összerosódott.).

Az egri főegyházmegyében 1804-ben bekért önéletrajzok elsősorban a hitéleti tevékenységről szólnak (sok esetben még erről is nagyon hiányosan,

⁸ *Monok István*: Az alsópapság szerepe az európai szellemi áramlatok befogadásában a kora újkori Magyarországon, in: *Historicus Societatis Jesu: Szilas László-émlékkönyv* (Budapest: METEM – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2007), 90.

sőt, még a személyes adatok is többnyire hiányoznak (pl. születési év stb.).⁹ Sajnos a perszonáliák iratait olvasva is nehéz a művelődés, önművelődés és a művelődés átadásának nyomaira bukkanni. (A későbbi önéletrajz bekérések még ennél is kevesebb információval szolgálnak – 1809¹⁰, 1812¹¹, 1825¹²)

Jelen írásnak nem feladata kutatni annak okait, hogy például mi vezetett rá egy plébánost akár irodalmi értékű művek alkotására vagy akár könyvgyűjtésre. Bár fontos és érdekes kérdés, de ez már inkább az irodalomtörténet vagy akár a hittudomány körébe tartozik. Persze kivételes személyiségek mindig akadnak, akiket nem szeretnék kikerülni, de feszegeti a jelenlegi tanulmány kereteit, esetünkben például Pájer Antal (1817–1881) személye, akiről versei közlésével együtt monográfia is megjelent.¹³

Ha már Füzesabony, akkor jelenlegi célom az is, hogy a többi – művelődéstörténeti szempontból talán kevésbé jelentős –, akár hétköznapi egyházi férfit is összegezzem a füzesabonyi (vagy kicsit tágabb) tevékenységünkkel kapcsolatos fellelhető ismereteket, esetleges dokumentumokat.

Az alsópapság szerepét a művelődéstörténetben egyrészt a korai történelem vonatkozásában tárgyalja az irodalom¹⁴, másrészt pedig a 18–19. sz. (esetleg a 20. sz. első fele) is egyre inkább a kutatók fókuszába került.¹⁵ Éppen ezért fontosnak érzem, hogy ennek az időszaknak egy töredékét is kíséreljük meg feltárni a kutatók és az olvasóközönség számára (legalább egy szűkebb környezetben).

A papnevelés kérdéseit számos írás tárgyalja. Az első fontos esemény, amely véleményem szerint fordulatot hozott (jót vagy rosszat – ez megítélés kérdése) a generális-szemináriumok „örökre” történő bezárása 1790-ben. Ezekután Gróf Batthyány József (1727–1799) esztergomi hercegprímás teológiai tantervét felülírta az 1790. október 27-én kelt rendelet, amely az 1779-es egyházmegyei szemináriumok számára kiadott tantervet lépteti újra életbe, és 1790 őszén újra megnyiták a régi egyházmegyei papnevelő intézetek.¹⁶ Ettől kezdve folyamatosan nyílnak meg szemináriumok, több-kevesebb hiányossággal, akadályokkal a papnevelés lehetőségei némileg megújulnak.

⁹ EFL I. B. I. 647. Biographia cleri dioecesis Agriensis, 1804.

¹⁰ EFL I. B. I. 648. Biographia caratorum, 1809.

¹¹ EFL I. B. I. 649. Biographia cleri archidioecesis Agriensis, 1812.

¹² EFL I. B. I. 650. Biographia cleri dioecesis Agriensis, 1825.

¹³ *Lisztóczy László*: Az egyházi költészet Petőfije: Pájer Antal pályaképe, Jászapáti, Városi Kvt., 2009, 164.

¹⁴ *Monok*: 2007.

¹⁵ Alsópapság, lokális társadalom és népi kultúra a 18–20. századi Magyarországon. Szerk. Bárh Dániel Budapest: ELTE BTK Folklore Tanszék, 2013, 351.

¹⁶ *Mihályfi Ákos*: A papnevelés története és elmélete I. köt. Budapest, Szent István Társulat, 1896, 364–365.

Miért fontos ez? A környező kistelepülésekre kikerülő papok szinte mindannyian a közeli (Kassa és Eger) papneveldekből jöttek lényegében közel azonos képzettséggel.

A papnevelés további története, azzal együtt lenne érdekes, hogy mit tanultak a papnevelésben, kikből lettek plébánosok és kikből káplánok (a Füzesabonyban szolgálatot teljesítők többségükben az egri papneveldekből kerültek ki¹⁷) (Ez a téma sajnos szétfeszíti a jelen tanulmány kereteit. Mihályfi Ákos munkájában erről részletesen olvashatunk.¹⁸)

Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy alapképzésük lényegéhez képest mit kellett volna tenni a szolgálati helyükön a plébánosoknak, kántoroknak, káplánoknak? Ehhez képest mit csináltak, olvastak, művelődtek, milyen könyvek voltak vagy voltak-e egyáltalán stb. Milyen szabályokat tartottak meg és mi lett az emberi gyarlóság vesztesége? Ezzel csak azt akarom érzékeltetni, hogy a kistelepüléseken működő papoknak a tevékenységét a megelőző oktatási háttérükből kiindulva kellene vizsgálni.

A fellelt dokumentumokból, iratokból (elsősorban a perszonáliák és a sematizmusok szegényes anyaga) a könyvek szeretete, a lakosság felé való műveltségközvetítés jelei nem igazán mutatkoznak. (Sajnos ezekben az esetekben konkrét iratokra hivatkozni szintén lehetetlen, hiszen ezek jelentős része ömlesztett, jelzet nélküli cédulákból áll, de a kutató számára jó áttekintést ad az adott egyházi szereplő hétköznapi kapcsolatairól.)

Miként lesz kerek ezt a történet? A plébániai könyvtár, az alsópapság egyedi története, valamint az iskola és az iskolaszék történetének megismerésével. Jelen esetben az egyéni történetek megismerését vettük górcső alá, bár sajnos viszonylag kevés adat áll rendelkezésünkre.

A füzesabonyi plébánia kiemelkedőbb lelkészei a 18-19. században

Mielőtt a helyi személyekre sort kerítenék, meg kell említeni az egyéniségek, a kistelepülések életét befolyásoló olyan személyiségek jelenlétét, amelyre például Bárh Dániel is felhívja a figyelmet egyik tanulmányában.¹⁹ Hiszen egy kis közösségben ezek a plébánosok, káplánok megfelelő ráhatással és ráfordított energiával számos egyéb hasznos tevékenységet is folytathattak a hitéleti tevékenységek terén és azok mellett is, mint például a közösségépítés és az egyéni segítségnyújtás. Sajnos az irattárakban lévő dokumentumok ennek nagyon kevés nyomát őrizték meg. Esetünkben

¹⁷ *Kun Zsuzsanna*: A Theológiai Magyar Olvasó Társaságtól a Magyar Egyháziroldalmi Társulattig: az egri növendékpapság önképzőköre és könyvtára (1835–1861) in: *De libris et bibliothecis. A helyi érték: kulturális örökség tanulmányok. Sectio iuvenum.* (1.). Szerk. Czeglédi László – Monok István, Eger, Líceum K., 2011. 45–82.

¹⁸ *Mihályfi*: 1. köt. 364–403.

¹⁹ *Bárh Dániel*: Egy katolikus pap Szent Miska bácskai rajongótáborában: Szuhányi Ferenc (1777–1836) története, in: *Alsópapság, lokális társadalom és népi kultúra a 18–20. századi Magyarországon.* Szerk.: Bárh Dániel, Budapest: ELTE BTK Folklore Tanszék, 2013, 479

mindössze csak feltételezéseink lehetnek arról, hogy talán csak Gégel József és Velasco Vince került ilyen módon közvetlenebb kapcsolatba a helyi közösséggel.

Rövid bevezető után eljutottunk az egyes, Füzesabonyban szolgálót teljesítő személyekhez, elsősorban a kiemelkedőbb plébánosokhoz. Az egyes személyek azonosítása a fellelhető sematizmusok és perszonáliák alapján többnyire egyértelmű volt. Füzesabonyi szolgálatuk helyének, idejének beazonosítása szintén sikeres volt.

Az alábbi táblázatban a szolgálati idő szerinti sorrendben sorolom fel a plébánosokat. Az egyik említett legjelentősebb alak (Pájer Antal) nem szerepel a névsorban, mivel ő Füzesabonyban csak káplánként munkálkodott.

	Füzesabony (szolgálat)	Születés-halálozás
Olasz Márton	1711–1720	Meghalt: 1729
Farkas János	1720–1724	Meghalt: 1724?
Bokros Ferenc	1724–1727	
Verebélyi Márton	1727–1733	
Markó Gergely	1733–1753	Meghalt: 1763 és 1765 között
Vasalich György (v. W-vel)	1753–1759	Meghalt: 1759 és 1762 között
Luteczky János	1759–1760	Meghalt: 1761 után
Orosz Mátyás	1760–1767	
Nyitrai Gáspár	1767–1776	1729–?
Csomortányi Antal	1776–1783 (1784-ben egri kanonok, szeminárium prefektus)	
Kozma Pál	1783–1803	Meghalt: 1803
Koch Kristóf	1804	1762-
Gégel József	1804–1829	1762–1835?
Pálma Pál	1829–1837	1789–1866
Velasco Vince, gróf	1837–1847	1797–1854
Medgy János	1843–1893	
Ambrus László	1893	
Géczy József	1893–1895	
Novák Géza, id.	1895	
Less Lajos	1895–1923	

Ez tehát a közel kétszáz éves névsor. A következőkben pedig csak azt a néhány nevet emelem ki, akik valamilyen bizonyítható formában megjelentek a művelődés rendkívül széles palettáján. Bár ezek többnyire értekezések,

elsősorban teológiai tárgyú kérdésekben, azonban az egyháztörténet, valamint a teológiai tudományok történetét kutatók számára érdekes adalékkal szolgálhatnak.

- Elsőként **Olasz Márton** (?–1729) azonosítható az anyakönyv megindításával.²⁰
- **Farkas János** (?–1724) könyveinek jegyzéke Harsány község plébániájának 1724. évi leltárával együtt található.²¹ (Teológiai tárgyú munkák.)
- **Bokros Ferenc** egyetlen fennmaradt munkája az egyetemes filozófia témaköréből, 1708-ból származik, piros selyemre nyomtatták, és a kassai, volt jezsuita templom sekrestyéjéből került elő. Az értekezés címe: *Universo philosophia quam in alma episcopali universitate Cassoviensi anno 1708 mense die publice propugnabit. Bartphae.* (Egyetemes filozófia c. munkája.)
Stöhr Antal (1841–19?), a felsőmagyarországi múzeum alapítótagja, úgy jellemzi Bokros írását, hogy „magában véve ugyan nem valami nagyjelentőségű, de helyi szempontból mégis érdekes irat”.²² A helyi szempont a kassai egyetemet jelenti, ahol Bokros Ferenc papnövendék-ként, a bölcsészettudori rangfokozat elnyerésére írt munkája a kassai püspökségnél megálta a helyét.
- **Luteczky János** (?–1761 után) testamentuma 1761-ben készült Pászton, amelyen olvasható az aláírása is, így vélhetően az ezutáni években halálozott el.²³ Jelenleg egyetlen munkáját ismerjük a Füzesabonyban töltött évek előttről.²⁴

²⁰ *Czeplédi*: 2005. 235.

²¹ *Czeplédi, László* (közli): Farkas János (?–1724), harsányi plébános könyvtára, in *Intézményi- és magángyűjtemények, 1541–1750: könyvjegyzékek bibliográfiája*. Szerk. Monok István – Zvara Edina Budapest – Szeged : Országos Széchényi Könyvtár, Szegedi Tudományegyetem BTK Könyvtártudományi Tanszék, (2008), 64. „Farkas János harsányi plébános könyvei” *Czeplédi, László* (közli) in Monok, István (szerk.) *Magyarországi magánkönyvtárak IV., 1552–1740*. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2009, 271-272., 2

²² *Stöhr Antal*: A kassai volt egyetemnek egy actuma, in *A Felsőmagyarországi Múzeum-Egylet 2. évkönyve*. Kassa: Maurer Adolf, 1876, 40-48.

²³ EFL I. A. VII. 228/1517 sz. Testamentum.

²⁴ *Fasciculus triplex exorcismorum et benedictionum in Romano-catholica ecclesia usitatum, ex variis authoribus collectus... cum annexo tractatu de indulgentiis, jubileo, ac resolutionibus moralibus... dum assertiones theologicas de Incarnati Verbi mysterio in... Universitate Cassoviensi anno 1742. mense.. die.. publice propugnaret... Joannes Luteczky... theologiae in tertium annum auditor... praeside... Andrea Gáll... auditoribus oblatus. Cassoviae : typ. Academicis, 1742. [8], 148, 78, [7] p.*

Értekezése a római katolikus egyházban szokásos ördögűzéseket és áldásokat veszi számba különböző szerzőktől gyűjtve. Emellett mellékletben a búcsúkról, jubileumokról, erkölcsről ír, valamint teológiai állításokat fogalmaz meg.

- **Orosz Mátyás** (1730?–1767 után) tanulmányait Kassán végezte. Értekezése filozófiai következtetésekből áll, amelyeket nyilvánosan megvédett: Augustinus Calmet, Georgius Olsavszky, Antonius Sarassa és Liborius Siniscalchi munkái alapján.²⁵

- **Csomortányi Antal** (?–1804 előtt) nem szerepel az 1804. évi önéletrajzi gyűjteményben. A könyvészetekben két írás őrzi az emlékét, mindkettő szóbeli előadás alapján.²⁶

- **Gégel József** (1774–1835) tanulmányait Egerben végezte, életrajza szerepel az 1804. évi gyűjteményben, bár igazán érdemi adatokat nem tartalmaz.²⁷ Könyvtára megtalálható a függelékben.

Gégel József könyveinek leltára egy 1805-ös összeíráson alapszik, ami azért is érdekes, mert 1804-ben kérték be az önéletrajzokat, és ekkor még nem szerepelt a könyvek összeírásának a szándéka. Ugyanakkor, mivel Gégel 1804-ben vette át a plébánosi hivatalt, ekkor általában fundus jegyzéket kellett az átadás-átvételkor készíteni. Ez esetleg csak később készülhetett el, a könyvek leltárát pedig csak az 1810. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv tartalmazza az 1805. évi leltár alapján. A könyvtár részben a plébániai könyvtárban is megtalálható alapműveket tartalmazza, de találhatunk a kötetek között természettudományi, nyelvészeti és történettudományi munkákat is.

A tartalom alapján Gégel József könyvei a következő kategóriákba sorolhatók (egy kivételével latin nyelvű művek): nyelvtan, történelem, filozófia, teológia, jog, prédikációk és kateketika, bizonytalan könyvek (pl. *Officium Rakoczianum*), aszketika, különféle (földrajz, szótárak stb.).

A plébániai könyvtárhoz viszonyítva egy színesebb, változatosabb könyvtárat láthatunk, sajnos a könyvek már nem lelhetők fel. Vélhetően Gégel magával vitte a könyvtárat következő szolgálati helyére 1829-ben, kivéve Graveson történeti munkájának 3 kötetét, mivel ezt

²⁵ *Calmet, Augustinus*: Dissertationes ac disquisitiones in Veteris Testamenti libros. Dum... conclusiones ex fide, spe, et charitate, publice propugnaret... Mathias Orosz de Csicsér... praeside... Francisco Pinka ... auditoribus oblatae. Cassoviae : typ. Academicis, 1752. [8], 316 p.

²⁶ Honoribus Antonii Grassalkovich... patroni humillime inscriptum, dum... ex praelectionibus universis Joannis Dely, Josephi Kovács etc. in Schola Episcopali Agriensi publice propugnaret Antonius Csomortányi. Agrariae : Bauer, 1760 [5] lev.

²⁷ EFL I. B. I. 647. Biographia cleri dioecesis Agriensis 1804

a bejegyzés tanúsága szerint a füzesabonyi plébánia könyvtárának ajánlódta.²⁸

- **Dr. Pálma Pál** (1789–1866) bölcséleti doktor, esperes-plébános. Az 1812. évi életrajzban csak a neve szerepel, az életrajza nem. Koncz Ákos azt írja róla, hogy „Egyike volt főegyházmegyénk legképzettebb papjainak.” Egyházi beszédeinek kézírata állítólag Mattyasovszky Kálmán plébános birtokában volt.²⁹ (Mattyasovszky 1897 és 1925 között működött tiszánánai plébánosként.³⁰) Pálma Pál kicsit részletesebb életrajzát az 1825. évi életrajzi bekérésekben találhatjuk. Pálma Pálnak egy munkáját ismerjük, amelyben leginkább jogi és erkölcsi szempontból tárgyalja a katolikus egyház szabályait.³¹

- **Gróf Velasco Vince** (1797–1854). Megosztó jelenség egyházi és világi dolgokban egyaránt. Erről részletesebben egy régebbi tanulmányban olvashatunk.³²

Gróf Velasco Vince könyvtára eklektikusabb képet mutat mindenféle téren. Kisebb, de változatosabb gyűjteménnyel találkozhatunk, időben pedig a jegyzék 50 évvel haladja meg Gégel József gyűjteményének összeírását. Velasco könyvtára természetesen tartalmaz „kötelező” elemeket (pl. Officium Rakocianum, prédikáció gyűjtemények stb.), de ugyanakkor tartalmi szempontból és nyelvi is változatosabb képet mutat. Feltűnő a magyar nyelvű művek nagy száma, ezek mellett pedig találkozhatunk német és latin nyelvű művekkel, valamint felbukkan egy francia nyelvtankönyv is. Másik érdekesség, amely mutatja a fél évszázadnyi különbséget a két könyvtár között a nemzeti újságok, kalendáriumok, egyéb aprónyomtatványok jelenléte a 19. század derekának fordulóján.

Ezek számomra a világi sajtó és irodalom felé fordulás elemeit is jelentik, hozzátéve ehhez, hogy Velasco Vince meglehetősen rossz anyagi háttérrel, eladósodva érkezett Füzesabonyba. Adósságokkal terhelt állt szolgálatba, amelyek később még végrendeletét is terhelték.³³

- **Pájer Antal** (1817–1881) költő, káplán Füzesabonyban. Három Füzesabonyban datált verset írt, mindhárom az 1843. évre dá-

²⁸ *Czeglédi*: 2005. 236.

²⁹ *Koncz Ákos*: Egri egyházmegyei papok az irodalmi téren, Eger : Lyceumi ny., 1892, 191–192.

³⁰ *Tiszánána évszázadai*. Szerk.: Makai János Tiszánána : Önkormányzat, 2011, 78.

³¹ A keresztény kat. anyaszentegyház hit- és erkölcsszabályainak rövid kivonata, elmélkedésekbe és fohászokba foglalva, Stauch Benedek után német eredetiből magyarítva ... [Pálma Pál ... által újra átdolgozott és bővített kiadás]. Eger : Szent István-Társulat, 1859. (2. kiadás. Az 1. kiadást Kovács Mátyás fordította).

³² *Czeglédi*: 2005. 236.

³³ *Czeglédi*: Ua.

tumozva:

Nekivaló; Hozzávaló (mindkettő szerelmesvers);

Petőfyhez. Pesten Beimel Józsefnél ny., Pesten, 1847 (A függelékben csak a harmadikat közlöm.)

Lisztóczy László monográfiája mindent elmond a nemes módon elhíresült papköltőről.³⁴

Zárószó

A 19. század végéhez közelítve lezártam ezt a történetet, bár lehetne még folytatni, mégpedig azért, mert a századforduló közelében történtek még érdekes dolgok, de ezek már nem a jelenlegi kutatás feladatai, és átnyúlnak a 20. század első évtizedére, az első világháború éveire. Tanulmányom befejezéseként, de korántsem a kutatások lezárásaként, előrevetítem azokat az iskolai és iskolaszéki jegyzőkönyveket (66 év), amelyek további részleteket árulnak majd el a művelődéstörténet számára fontos történésekről. Hiszen, bár régi az első közlemény megjelenése, de a munka harmadik része fogja kiteljesíteni egy kistelepülés (ma már város) könyvtári, művelődéstörténeti életének egy jelentős szeletét. Így áll majd össze a teljes kép egyik fele a 18-19. századi Füzesabony történetének, amely megkísérli bemutatni a település közel kétszáz éves művelődéstörténetének legfontosabb történéseit:

- A füzesabonyi plébániai könyvtár a 18–19. században (megjelent)
- Elfeledett papok egy kistelepülés életében (18–19. sz.)
- A Füzes Abonyi elemi iskola jegyzőkönyve: Kezdetett 1851-ben, [iskolaszék 1872-től 1904-ig + Jegyzőkönyv 1905-1917] (előkészületben, teljes szövegkiadás jegyzetekkel, tanulmányokkal)

---

³⁴ *Lisztóczy: 2009*

Függelék 1

Pájer Antal: Petőfyhez, (Tavaszkor. F. Abony, 1843.)³⁵

Magasba leng fel a' szelid pacsirta;
Dal árja foly le kised a'kiról:
De mellyben a' természet lelke szól,
Hogy a' földet virág, 's örömré bírta.

Hol az, ki keble szent sugalmiból
A' legművészibb éneket megírta?
Vagy az, ki mesterékesen kisírta
Legistenibb dalát a' szív alól?

Figyeljen e' madárka zengzetére,
Midőn együgyü dalja mennyet ére:
Mi báj lehelli át ez édes árt!

De a' ti lantotoknak énekére,
Mit ujjatok szabály szerint kimére, -
Hideg fész ad kis őszi fénysugárt.

Függelék 2

Gégel József könyvtára³⁶

Consignatio Librorum pro pridum Parochi Füzes-Abanyiensis Josephi Gégel. Anno 1805.

Nrus	Tituli Librorum.	Formatum	[Vol]
	Libri Grammatici.		
1.	Principia Emanuelis Aluari	in 8	1
2.	Selecta Latini Sermonis Exeniplaria a Patre Chompre	8	1
3.	Grammatica Germanica Gottsched	8	1
4.	Grammatica Hebraeo Chaldaica Christophori Rainerii	in 8	1
5.	Syntaxis Emanuelis Aluari	8	1
	Libri Historici.		
1.	Historia Ecclesiastica Graveson	in Foli	3

³⁵ Pájer Antal versei, Pest, Beimel József ny., 1847.

³⁶ EFL, Visitatio Canonica Parochiae Füzes Abony ac Filialium Dormándháza & Praed. Szikszó, Anno 1810 Die 31a May peracta pro usu Archivi Dioecesar. 42-44.

2.	Historia Ecclesiastica Joannis Laurentii Berti	in 8	2
3.	Historia Religionis Michaelis Szvorényi	in 8	1
4.	Historia Universalis Abbatis Miloth	8	15
5.	Historia Regni Hungariae Caroli Palma	8	3
6.	Ritus Romanorum	8	1
7.	Plutarchi Biographiae	8	8
8.	Compendium Historiae Universae Eppi Jacobi Bossuet	in 8	1
9.	Historia Doctrinae Protestantium Eppi Jacobi Bossuet	8	1
10.	Claudii Fleurii Abbatis Dissertationes in Historiam Esiae	8	1
11.	Collectio Brevium Pii 6i Tempore revolutionis Gallicae in Galliam expeditorum	8	2
12.	Biographiae Clarorum Virorum Saeculi Currentis	in 8	2
	Libri Philosophici.		
1.	Metaphisica, et Logica Sigismundi Storchenau	in 8	5
2.	Phisica Mathaei Pankl	8	3
3.	Phisica Musschembroec	8	2
4.	Mathesis Ignatii de Merzburg	8	1
5.	Plutarchi Moralia, et Philosophica opera	8	7
6.	Opera Domini de Montesquieu de Spiritu Legis	in 8	8
	Libri Theologici.		
1.	Sacra Scriptura Veteris et Novi Testamenti Latina Simil et Germanica Cum notis	in Foli	4
2.	Honorati Touruelii opera	in Folio	8
3.	Opera Domini Caroli [Vol t.]	8	15
4.	Opera Fratris Gazzaniga, Bertieri, et Gervasio	4	8
5.	Theologia Polemica Fratris Gazzaniga	8	2
6.	Opera Abbatis Bergier Historico Dogmatica	4	3
7.	Antonii Valsechii Religio Vitrix	4	2
8.	Espositio Fidei Catholicae Jacobi Bossuet Cum notis Caroli Döme	8	1
9.	Pázmány Péter be Vezetője	in 4	1

10.	Antoine Theologia moralis	4	3
11.	Mariani ab Angelis Moralis	8	1
12.	Veronii Professio Fidei	8	1
13.	Dominiei vita de Jubilaeo	8	1
14.	Sacro Sanctum Tridentinum Concilium	8	1
	Libri Juridici.		
1.	Joannis Pehem Jus Ecclesiasticum	8	2
2.	Jus Publicum Ecclesiasticum Sigismundi L[...]	8	1
3.	Stephani Huszty Commentarius in Jus Hungaricum	4	1
4.	Verbőczy Decretum Tripartitum	8	1
5.	Francisci Finnetti de jure naturae, et Gentium	in 4	1
6.	Articuli Diaetales de annis 1791. et 1792.	Folio	1
	Libri Concionatorii, et Catechetici.		
1.	Episcopi Bossuet Conciones	in 8	15
2.	Patris Ludovici Bourdalou Conciones	8	14
3.	Patris Antonii Bordony Conciones	8	14
4.	Domini Stephani Hajas Conciones	8	5
5.	Patris Joachimi Egyed Conciones	8	5
6.	Patris Damasceni Török Conciones	8	4
7.	Conciones Morales Georgii Szikszay	8	1
8.	Collectio Selectarum Concionum a Caesare Alexandro Julietti	8	3
9.	Homiliae Domini Episcopi Godeau	in 8	1
10.	Catechismus Domini Joannis Nepomuc Lang Germanice	8	1
11.	Evangelia, et Epistolae in Dominicas et Festa	in 4	1
	Libri Precatorii.		
1.	Breviarium Quadripartitum	8	4
2.	Officia Nova	8	1
3.	Officium Rakotzianum	8	1
	Libri Ascetici.		
1.	Sancti Augustini Libri 13 Confessionum	8	1
2.	S. Augustini Meditationes et Solilogia	8	1
3.	Thomae a Kempis, de Imitatione Christi	8	1

4.	Philotea Sancti Francisci de Sales	8	1
	Libri Varii.		
1.	Geographia Joannis Ernesti Fabri	8	
2.	Joannis Bode Notio Globi Terraquei	8	1
3.	Salustii Opera Omnia	8	1
4.	Titi Livii Operum Manca prado	8	1
5.	Illias Homeri Germanica	8	1
6.	Marei Tullii Ciceronis Epistolae	8	1
7.	Heinectii Fundamenta Stili Cultioris	8	1
8.	Michaelis Lenck ars condendi Epistolas	8	1
9.	Francisci Xaverii Szuhányi Considerationes de Educatione Juventutis	8	1
10.	Dictionarium Paris Papay	in 4	1
11.	Phraseologi Francisci Vaguer	4	1
12.	Schellers Lexicon Germanico latinum	4	1

Függelék 3

*Velasco Vince könyvtára*³⁷

Darabszám	Könyvek.	Ezeknek				
		Becs		Eladási		
		Áruk				
		f.	k.	f.	k.	
1	Példányba	Jézus életének története	-	20	-	-
1		Szalay egyházi beszédek gyűjteménye, 2., 6. köt.	-	20	-	20
1		Kereszt. oktató beszédek Egyed József 1-4. köt.	1	-	1	-
2		Officium Rakocianum	-	20	-	10
1		Systema Theologi Moralis 1-2. köt.	1	20	1	20
1		Egyházi beszédek 1-4. köt. Szepesy Ignác	2	-	2	-
1		Szent misék bece	-	10	-	10
1		Extractus resolutionum benignas in obiectis publi Eclesi	-	5	-	-
1		Kalászkod, Beke Kristóf 1. köt.	-	10	-	-

³⁷ EFL Velasco. Testamentum

1	Candidatus presbiterandus	-	5	-	-
1	Compendium Doctrinae Rel. Christianae	-	5	-	-
1	A megtért		5	-	-
1	Historia Cathalepseos	-	3	-	-
1	Giges gallus	-	3	-	-
1	Zsenge mutatóványok néhány költszet tanulótól	-	3	-	-
1	Benignae ordinationes Regiae	-	3	-	-
1	Biographia Divi Caroli Ambrosii	-	5	-	-
1	Búza kalászkok, Gaal Ferdinand 1-4. köt.	1	-	-	-
	Néhány vegyes házasságról szolló nyomtatványok	-	3	-	-
	Több példányokban egyházi név könyvek	-	30	-	-
	Több példányokban kalendáriumok	-	15	-	-
	Nemzeti ujsagok, 5 darab bekötve és több ívek kötetlen.	2		2	
1	Predigten v Ambros: Colarecz 1-2. köt.	-	30	-	30
2	Predigten v Cajetan Herman 1-2. köt.	-	30	-	30
1	Predigten v Martin Gerrich 3., 5., 6. köt.	1	-	1	-
1	Lebens Geschichte	-	3	-	-
1	Evangelium	-	5	-	-
1	Relig. Philos. geistliche Rede. 1-4. köt.	1	30	1	30
1	Mathias Corvinus	-	10	-	-
1	Goffine 2. köt.	-	5	-	-
1	Predigten v Anton Passmajer 1-2. köt.	-	30	-	-
1	Andachts Übungen	-	3	-	-
1	Gräczer briefsteller	-	3	-	-
1	Oeconomische quodlibet	-	3	-	-
1	Erinnerung an Gott	-	5	-	-

1	Französ: Sprachlehre	-	3	-	-
1	Alterthum	-	3	-	-
1	Pastoral-heilkunde	-	3	-	-
1	Inbelton	-	3	-	-
1	Grundsetze der Bienenzucht	-	3	-	-
1	Andechtige Verehrung	-	3	-	-
	Több újságok és kalendáriumok német nyelven.	-	15	-	-
	Néhány, német és magyar nyelven egyes alkalomra nyomtatott egyházi beszédek.	-	5	-	-
	A felmaradott könyvek font-szám szerinti eladásából	-	-	2	30

Kelt Gyöngyösön Martius [8]án 1854.

Seress Imre

Gyöngyösi káplán

mint az Egyház részéről kiküldött öszveiro.

Függelék 4

Káplánok, kisegítők 18-19. sz.

Káplánok, kisegítők	Füzesabony (szolgálat)	Szüle- tés-ha- lálózás
P. Sebestyén minorita	1753–1754	
P. Alfonz minorita	1754–1756	
P. Simon ferences	1755–1756	
P. Márton servita	1755–1756	
P. Benedek trinitárius	1755–1756	
P. Pál ferences	1755	
P. Kázmér trinitárius	1756	
P. Bertalan kapucinus	1756	
P. Bervát ferences	1756	
P. Balázs minorita	1756	
P. Fraind Mihály	1757–1760	
P. Kaposi Tamás	1757	
P. Kalatay Ferenc S. I.	1758	
P. Rosenics Vitus S. I.	1759	

P. Nagy Fülöp O. M. S. Fr.	1759	
P. Vais Kristóf S. I.	1759	
P. Bertalan trinitárius	1759	
P. Miksi Zsigmond minori- ta1759	1759	
P. Berzéky László O. M. S. Fr.	1759	
P. Velencsey Károly ferences	1759	
P. Szalay Ádám	1769	
Szabó Antal	1770–1771	
Kozma József	1771–1773	
Schlosser Ferenc	1773–1774	
Szabó József	1774–1778	
Szabó Nep. János	1778–1779	
P. Török János	1779–1780	
Majzik János	1780–1782	1748–
Tolnay László	1782–1783	1758–
Simonyi Mihály	1783–1785	
Gregor György	1785–1786	1756–
Tungli István piarista	1786	1754–
Bodó Mihály	1786–1789	
Horváth András	1789	1760–
Holló György	1789	
Horváth József	1790	
Vincze János	1790–1793	1764–
Németh József	1793	1767–
Köszögi György	1793–1795	
Pék Károly	1795	1772–
Horváth Márton	1796	1772–
Egyed Mihály	1796–1800	
Petreczki János	1800–1801	1776–
Solymosy Pál	1801–1802	1769–
Balásy Pál	1802–1803	1777–
Repkó Ferenc	1803–1804	1779–
Kovács István	1803– (administrator)	1779–

Ferenczy József	1803–	1780–
Kuly György	1803– (3 hónapig)	1779–
Hangony Imre	1808–1809 (7 hónapig)	1785–
Cseke Miklós	1809–	1783–
P. Árvay Rajmund ferences	1809–1811	
Szőkö Mihály	1811–1812 (10 hónapig)	1786–
Tarnóczy Vince	1812–1813	1785–
Haniszka József	1813–1817	1790–
Bátor József	1817–	1789–
Bíró Mihály	1817–1824	1789–
Illyés Ferenc	1834–1826	
Báró Kerekes Frigyes	1826–1828	1802– 1862
Kapuy Károly	1828 (Ősei vélhetően: „A családból Gergely fia József Fejérmegyéből Visegrádra költözött, ennek fia János Egerváros aljegyzője volt, ezéi pedig János füzesabonyi kántor és Károly egri káptalani ispán, a kik Pestmegye bizonyítványa alapján 1790. évben, majd újból 1803. évben kihirdettek.”) ³⁸	
Bognár József	1828–1834	
Kanyó Imre	1834–1837	
Kossik Mihály	1837	
Nyerges László	1837–1838	
Amberger Károly	1838	
Ambrus Károly	1838–1839	
Pintér József	1839–1842	
Pájer Antal	1842–1844	
Posony József	1844–1848	
Kozma Károly	1849	
Pataky János	1849–1850	
Bárdossy Mihály	1850–1851	
Verzár István	1851–1852	

³⁸ *Orosz Ernő*: Heves- és a volt Külső-Szolnok Egyesült Vármegyék nemes családjai Eger: Egri Ny.-Rt., 1906, 137.

Várjon János	1852–1855	
Fábry János	1855–1857	
Dessewffy Sándor	1857–1859	
Hornyák András	1859–1874	
Adamovics József	1874–1878	
Miklóssy Gyula	1878–1885	
Juhász Károly	1885–1888	
Szepessy János	1888–1991	
Ambrus László	1891–1893	
Novák Géza	1893–1895	
Deér Gyula	1895–1896	
Réz Kálmán	1896	
Pap Endre	1897	1864– 1903
Sikorszky József	1897–1898	
Harmat János	1899	
Kovacsoczy Kornél	1899	
Lukács Ferenc	1900–1903	